

5. Чернявський С. С. Криміналістична характеристика злочинів: порівняльний аналіз наукових концепцій. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. 2010. Вип. 1 (68). С. 137–146.

Хахановський Валерій Георгійович,
професор кафедри інформаційних
технологій навчально-наукового інституту
права та психології Національної академії
внутрішніх справ, доктор юридичних наук,
професор

Петрик Віталій Віталійович,
аспірант кафедри інформаційних
технологій навчально-наукового інституту
права та психології Національної академії
внутрішніх справ, адвокат

ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Останнім часом роль електронних доказів у правосудді невпинно зростає. Все частіше використовуються відео, метадані, поштові листи, аудіофайли, інші формати. З невпинним розвитком штучного інтелекту (ШІ) виникає дедалі більший ризик маніпулювання електронними доказами, зокрема, шляхом їх фальсифікації. У свою чергу докази, виправлені ШІ-системами, втрачають допустимість та автентичність.

Для України, яка нині випереджає чимало інших країн світу у сфері цифрового перетворення державних послуг та комунікації між громадянами та владою, особливо з огляду на активну цифровізацію системи правосуддя, ці виклики є питаннями першочергової важливості.

Розвиток технологій «deepfake» та синтетичного контенту значно підсилив загрозу підробки цифрових матеріалів, що здатні слугувати доказами у суді. Наразі українське законодавство не пропонує чітких методів перевірки та засвідчення автентичності електронних доказів, включаючи ті, що були створені чи змінені із залученням штучного інтелекту. Ця невідповідність породжує серйозні питання щодо об'єктивності судового процесу та диктує потребу у розробці необхідних правових механізмів.

Дослідження проблематики електронних доказів у контексті розвитку штучного інтелекту сьогодні привертає увагу як українських, так і зарубіжних науковців. Електронний доказ як юридичне поняття вимагає переосмислення з огляду на прогрес технологій ШІ. Адже сучасні генеративні моделі штучного інтелекту демонструють неймовірні можливості у створенні контенту – синтетичні результати їх роботи практично не відрізняються від справжніх.

В Україні вже розпочато нормотворчий процес щодо регулювання застосування штучного інтелекту у сфері судочинства. Зокрема, Кабінетом Міністрів України було затверджено Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні, котра передбачає його широке використання у правовій сфері та безпосередньо при здійсненні правосуддя. Вища рада правосуддя ухвалила проект розпорядження, що стосується початку пілотного проекту із використанням штучного інтелекту на основі одного з судів першої інстанції, з метою розгляду справ про адміністративні правопорушення [1].

Європейська етична хартія щодо використання штучного інтелекту в судових системах та їх середовищі визначає п'ять ключових принципів: повага до основних прав людини, недискримінація, якість та безпека, прозорість під контролем користувача. Регламент Європейського Парламенту та Ради ЄС закладає підвалини для забезпечення надійності електронних даних. Однак навіть європейське законодавство ще не виробило комплексного підходу до регулювання питань автентичності електронних доказів, створених за допомогою ШІ.

У світовій практиці питання автентифікації електронних доказів вирішується через впровадження технологій блокчейн та цифрових підписів. Американська дослідниця Andrea Roth презентує концепцію «машинних свідчень», використовуючи цей термін для опису доказової інформації, створеної алгоритмами штучного інтелекту. Вона звертає увагу на проблему «чорної скриньки» алгоритмів машинного навчання – суди не мають можливості розібратися з логікою прийняття рішень машиною, що ускладнює оцінку достовірності таких доказів. Авторка висуває концепцію «технічного хешу» для цифрових доказів, створених штучним інтелектом. Це свого роду цифровий «слід», який дає змогу перевірити незмінність та справжність доказу. Окрім того, нею була створена рамкова структура для експертизи так званих «машинних свідчень», що передбачає верифікацію

вхідних даних, ревізію алгоритму, підтвердження достовірності результатів та документальне оформлення процесу формування доказів [2].

Проблема справжності електронних доказів стає критично важливою з впровадженням ІІІ у правову систему України. Ця тема викликає жваві дискусії та знаходиться в центрі наукових досліджень. Юлія Москвитин та Агнє Ліманте в переліку перспективних можливостей використання систем штучного інтелекту в судочинстві України зазначає й перевірку автентичності доказів [3].

Зокрема, в рамках Всеукраїнського семінару суддів, що відбувся у квітні 2024 року, Верховний Суд зосереджувався на вивченні потенціалу використання інструментів, на зразок Open AI Chat GPT та Microsoft Gemini, з метою забезпечення перевірки автентичності доказів у судочинстві.

О. М. Дроздов, О. В. Малоземова й А. С. Мхітарян наголошують, що попри здатність систем штучного інтелекту покращувати ефективність судової системи, його застосування мусить ґрунтуватися на засадах справедливості та верховенства права, враховуючи потенційні упередження алгоритмів. Це стає критично важливим в процесі оцінювання автентичності електронних доказів, оскільки упереджені алгоритми здатні зумовлювати хибні висновки щодо їх достовірності [4].

В Україні поки що не існує ані спеціалізованих інструментів для перевірки електронних доказів на їх відповідність дійсності, ані злагодженого механізму їх підтвердження. Тому виникає потреба у започаткуванні посади судового технічного експерта, який спеціалізуватиметься на виявленні ознак використання штучного інтелекту у процесі створення або модифікації електронних доказів. Разом з тим, варто впровадити технологію хешування для формування унікального «цифрового відбитку» електронного доказу. Адже аналіз таких доказів нерідко вимагає вузькоспеціалізованих технічних знань, якими судді, як правило, не володіють.

Сьогодні вже розроблено принципи використання штучного інтелекту у сфері судової експертизи, до яких слід віднести:

– законність: дотримання особою, що використовує ІІІ вимог нормативно-правових документів, які регламентують правила застосування ІІІ у науковій, правовій та інших сферах діяльності;

– відповідальність: експерти несуть передбачену законами і підзаконними актами відповідальність за результати проведених досліджень і висновків, навіть за ті частини, які створені із використанням інструменту ШІ;

– роз’яснення та простежуваність: фахівець зобов’язаний пояснити замовнику процедуру експертизи, а також суду, згідно з вимогами законодавства, які інструменти і яким чином застосовано під час дослідження. У разі потреби експерт повинен надати посилання на джерела, які містять використані інструменти ШІ;

– надійність та неупередженість: використання ШІ має супроводжуватися критичною оцінкою отриманих даних. Спеціалісти зобов’язані перевіряти відповідність отриманих результатів темі дослідження. Адже штучний інтелект може видавати переконливі відповіді, які, проте, можуть бути помилковими, неповними чи упередженими.

Ці стандарти сприятимуть ефективному використанню переваг машинних алгоритмів і водночас допоможуть знизити ризики, пов’язані з прозорістю та конфіденційністю [5, с. 39–40].

Список використаних джерел

1. Кобко-Одарій В. С. Роль штучного інтелекту в судовій інтерпретації права. *Київський часопис права*. Вип. 3. С. 7–13. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2023.3.1.3>.

2. Roth A. Machine Testimony. *Yale Law Journal*. 2017. № 130 (4). P. 1972–2053.

3. Limante A., Moskvityn Y. *Integrating Artificial Intelligence in Ukraine’s Courts: State of Play and Future Prospect*, *VerfBlog*. 2024. URL: <https://verfassungsblog.de/ai-ukraine-judiciary/>, DOI: 10.59704/c472абec2910dae3.

4. Дроздов О. М., Малоземова О. В., Мхитарян А. С. Дослідження стану та перспектив використання ШІ у сфері правосуддя. URL: http://www.lsej.org.ua/5_2024/124.pdf.

5. Методика проведення досліджень в галузі цивільного захисту / О. Б. Шмерего, Ю. А. Станішевський. Київ : ДНДЕКЦ МВС України, 2025. 61 с.